

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

ДАНЮК МАРІЯ ІЛЛІВНА

УДК 377:614.253.5

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ
СПЕЦІАЛІСТІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

- Науковий керівник:** доктор педагогічних наук, професор
Степанюк Алла Василівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, професор кафедри загальної біології
та методики навчання природничих дисциплін.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
Мельничук Ірина Миколаївна,
Державний вищий навчальний заклад «Тернопільський державний
медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»,
завідувач кафедри філософії та суспільних дисциплін;
- кандидат педагогічних наук
Мазепа Христина Петрівна,
Вищий навчальний комунальний заклад Львівської обласної ради
«Львівський інститут медсестринства і лабораторної медицини
імені Андрея Крупинського»,
в. о. завідувача кафедри фундаментальних дисциплін.

Захист дисертації відбудеться 24 червня 2016 р. о 10⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 23 травня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Нові відкриття в медичній науці, використання сучасної техніки, складні діагностичні та біоетичні втручання в організм людини ставлять перед медичними працівниками морально-етичні проблеми, вирішення яких під силу лише гуманній особистості. Разом з тим, у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Національному плані розвитку системи охорони здоров'я, Законі України «Про вищу освіту», Концепції розвитку вищої медичної освіти, Положенні про особливості ступеневої освіти медичного спрямування обґрунтовано необхідність реалізації компетентнісного підходу до організації процесу навчання, що забезпечує підготовку конкурентоспроможних кадрів для системи охорони здоров'я, здатних якісно виконувати професійні обов'язки.

Виникнення у нашій країні складної за своїми наслідками соціальної ситуації сприяє, з одного боку, загостренню у людей, які мають проблеми зі здоров'ям, потреби сестринської допомоги, здійснюваної на основі гуманного ставлення до пацієнтів, а з іншого – відродженню моральних цінностей українського народу, серед яких провідне місце посідає милосердя.

У цьому контексті затребуваними стають професійно значущі якості молодших спеціалістів сестринської справи, які забезпечують ефективну та доступну медсестринську допомогу населенню, зокрема, в частині первинної медико-санітарної допомоги, допомоги хворим з хронічними хворобами та реабілітаційної допомоги, а також тим, які знаходяться в стані значної залежності, та вмираючим. Їх формування потребує пошуку принципово нових регулятивів поведінки, духовно-етичних засад діяльності. Тому особливої гостроти набуває біоетично спрямована професійна підготовка медичних сестер, яка дає змогу сформувати ціннісно-шанобливе ставлення до життя у всіх його проявах. Її суть: загальнолюдські цінності не повинні розглядатися окремо від біологічних фактів – людина є частиною природи, яка є головною умовою виживання людства.

Аналіз світоглядного підґрунтя сучасної біоетики свідчить, що вона запроваджує нові ціннісні пріоритети, розвиває сучасну глобальну мораль толерантності, обґрунтовує особисту відповідальність суб'єкта за його моральні вчинки. Витоки та сутність біоетики як напряму наукових досліджень висвітлюють зарубіжні дослідники О. Леопольд, Р. Поттер, Р. Райдер, Т. Ріган, П. Сінгер, А. Швейцер та ін. В Україні ідею впровадження основ біоетики у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи обґрунтовано В. Бак, І. Назарко, А. Степанюк, О. Троцькою, Я. Фруктовою та ін. Однак у контексті формування професійно значущих якостей майбутніх молодших сестер ця проблема не розглядалась.

Загальні питання професійної підготовки розкриті у працях А. Алексюка, В. Беспалька, В. Бондаря, А. Вербицького, В. Галузинського, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Мельничук, Г. Мешко, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, Г. Терещука, В. Чайки та ін. Вивченню проблем формування

компетентностей та професійних якостей молодших медичних працівників присвячені дисертаційні роботи М. Демянчука, С. Клименко, О. Рудої; розвитку їх пізнавальної активності – Т. Темерівської. Виховання студентів медичних коледжів досліджували О. Андрійчук, О. Дем'янчук, Х. Мазепа, І. Тимошук та ін.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що на сьогодні накопичений значний досвід формування професійно значущих якостей майбутніх медичних сестер. Проте, незважаючи на посилену увагу науковців до цієї проблеми, її розробка на концептуальних засадах біоетики не отримала належного опрацювання.

Вивчення діяльності вищих медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації показало, що формування гуманістичних якостей медичних сестер має епізодичний, супутній характер. Орієнтація медичних коледжів переважно на здобуття професійних знань, умінь і навичок змістила на другий план питання розвитку особистісних якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, які є необхідним складником компетентного фахівця. Цей висновок узгоджується із думкою М. Шегедин про доцільність подальшої розробки проблеми ставлення медичної сестри до хворого, її взаємин з пацієнтом.

Дослідження сучасного стану теорії та практики навчання в медичному коледжі дає змогу виявити суперечності між:

- потребою суспільства у високоморальних молодших спеціалістах сестринської справи та недостатнім рівнем розвитку милосердя як інтегральної професійно значущої якості випускників медичних коледжів;

- наявним виховним потенціалом дисциплін професійної підготовки студентів медичного коледжу та його недостатньою реалізацією в процесі формування милосердя у молодших медичних сестер;

- необхідністю впровадження інноваційних технологій підготовки медичних сестер та недостатнім використанням доробку сучасних учених із вирішення означеної проблеми.

Визначені суперечності зумовили актуальність теми дослідження **«Формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки»**.

Зв'язок з науковими програмами і планами. Дисертаційне дослідження є частиною комплексної науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за темою «Теоретико-методологічні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди» (державний реєстраційний номер 0108U000536). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 5 від

23.12.2014 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 24.03.2015 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх медичних сестер.

Предмет дослідження – формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості майбутніх медичних сестер освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в процесі біоетично спрямованої фахової підготовки.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність і структуру милосердя як інтегральної професійно значущої якості медичної сестри та чинники, що впливають на її формування.

2. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови як системотвірний чинник прогностичної моделі формування милосердя майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в процесі біоетично спрямованої фахової підготовки.

3. Розробити та обґрунтувати змістове наповнення біоетично спрямованої фахової підготовки молодших спеціалістів сестринської справи.

4. Конкретизувати критерії та показники рівнів сформованості милосердя як інтегральної професійно значущої якості.

5. Експериментально перевірити ефективність виявлених педагогічних умов.

У дослідженні виходили із припущення, що формуванню милосердя як інтегральної професійно значущої якості сприяє біоетичне виховання молодших спеціалістів сестринської справи та використання інноваційних технологій навчання.

У процесі виконання поставлених завдань використано такі **методи дослідження:**

– *теоретичні* – аналіз, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення наукових джерел, моделювання – для з'ясування структури милосердя як інтегральної професійно значущої якості, конкретизації її змісту, обґрунтування педагогічних умов та моделювання процесу формування милосердя у майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи;

– *емпіричні* – анкетування, психодіагностичне тестування, спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний, лабораторний, формувальний) – для визначення стану сформованості милосердя у майбутніх медичних сестер, упровадження розроблених педагогічних умов та виявлення їх ефективності;

– *методи обробки даних* – математичні та статистичні – для розрахунків показників сформованості милосердя та встановлення достовірності результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася впродовж 2011-2015 рр. на базі Чортківського державного медичного коледжу Тернопільської

області та Чемеровецького медичного коледжу Хмельницької області. Всього в експериментальному дослідженні взяли участь 350 студентів медичних коледжів та 42 викладачі.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– виявлено та обґрунтовано педагогічні умови формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості молодших спеціалістів сестринської справи (формування ціннісно-шанобливого ставлення до суб'єктів професійного впливу засобами біоетичного виховання, застосування технології контекстного навчання для реалізації біоетичної спрямованості фахової підготовки медичних сестер, осмислення суб'єктами освітньої діяльності необхідності взаємодії «від серця до серця» на всіх рівнях субсистем професійної освіти); визначено структуру милосердя як інтегральної професійно значущої якості медичної сестри (доброта, співчуття, співпереживання, безкорисливість, доброзичливість, людяність, альтруїзм, відповідальність, предметна та комунікативна компетентності), чинники впливу (екзогенні, ендогенні), етапи формування цієї якості (пропедевтично-ціннісний, когнітивно-аксіологічний, емпірико-процесуальний, комунікативно-рефлексійний, креативно-діяльнісний);

– розроблено прогностичну модель формування милосердя у майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи на методологічних засадах системології, синергетики, біоцентризму та гуманізму, системотвірним чинником якої є мета та обґрунтовані педагогічні умови. Вона охоплює цільовий, ціннісно-змістовий, діяльнісно-комунікативний, діагностично-рефлексійний блоки у їх взаємозв'язку, що детермінує цілісність і природовідповідність розвитку професійно значущих якостей медичних сестер.

Конкретизовано критерії відбору та принципи конструювання інформації біоетичного спрямування для медичних сестер освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст», компоненти милосердя як інтегральної професійної якості (когнітивно-ціннісний, емоційно-мотиваційний, поведінково-рефлексійний), критерії (ціннісно-змістовий, емоційно-почуттєвий, конкретно-практичний), показники та рівні (емоційний, відповідальний, ціннісний) її сформованості.

Подальшого розвитку набули теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, положення про сутність, зміст і структуру професійно значущих якостей майбутніх медичних сестер, особливості їх формування в процесі фахової підготовки молодших спеціалістів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й упровадженні у практику підготовки молодших спеціалістів сестринської справи методики формування у студентів милосердного ставлення до пацієнтів, спецкурсу «Основи біоетики» та його навчально-методичного забезпечення (навчальна програма, презентації, відеоматеріали, методичні розробки форм організації навчально-виховної роботи). Розроблено зміст додаткової інформації біоетичного

спрямування для фахової підготовки майбутніх молодших медичних працівників. Теоретичні положення та навчально-методичні розробки дають змогу внести науково обґрунтовані корективи в навчальні плани та програми підготовки фахівців сестринської справи, розширити змістове наповнення дисциплін професійної підготовки. Можуть бути використані для розробки підручників, посібників, програм.

Особистий внесок здобувача. У монографії [1] автору належить висвітлення історії становлення проблеми, у статтях: [4] – аналіз проблеми єдності навчання та морального виховання; [5] – обґрунтування умов формування милосердя у майбутніх молодших медичних сестер; [10] – розкриття особливостей вивчення курсу «Біоетика».

Основні положення дослідження впроваджено у навчальний процес Чортківського державного медичного коледжу Тернопільської області (довідка № 339 від 30.12.2015 р.), Хмельницького державного базового медичного коледжу (довідка № 613 від 30.12.2015 р.), Рокитнівського медичного училища Рівненської області (довідка № 269 від 30.12.2015 р.), Сумського медичного коледжу (довідка № 368/4 від 30.12.2015 р.), ННІ медсестринства ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України» (довідка № 15/10 від 04.01.2016 р.), Чернівецького медичного коледжу БДМУ (довідка № 27/01.1 від 21.01.2016 р.), Чемеровецького медичного училища Хмельницької області (довідка № 15 від 18.01.2016 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження представлено на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Формування нового світогляду як основа стратегії сталого розвитку» (Львів, 2013), «Проблемы биологии и биологического образования в педагогических вузах» (Новосибирск, 2013), «Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей» (Тернопіль, 2014), «Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика» (Херсон, 2014), «Педагогика, психология и образование: от теории к практике» (Ростов-на-Дону, 2015), «Виклики інформаційного суспільства: від біоетики до ноетики» (Київ, 2015); *всеукраїнських* – «V Національний конгрес з біоетики з міжнародною участю» (Київ, 2013); *регіональних* – «Сучасні досягнення екології та їх імплементація у природничу освіту» (Тернопіль, 2014), «Конференція, присвячена 75-річчю Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та хіміко-біологічного факультету» (Тернопіль, 2015), щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2012 – 2015 рр.)

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи висвітлено у 18 друкованих працях (з них 14 одноосібні), серед яких: 1 монографія (у співавторстві), 5 статей у наукових фахових

виданнях України, 1 стаття у закордонному науковому періодичному виданні, 10 – у збірниках наукових конференцій, 1 навчальна програма.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, 21 додатку (на 104 сторінках), списку використаних джерел (328 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 309 сторінок, із них 175 основного тексту, який містить 7 таблиць і 21 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, розкрито наукову новизну й практичне значення, подано відомості щодо експериментальної бази, апробації і впровадження результатів наукового пошуку.

У **першому розділі «Формування професійно значущих якостей студентів медичного коледжу як педагогічна проблема»** визначено понятійний апарат дослідження, обґрунтовано сутність та структуру милосердя як професійно значущої якості молодшого спеціаліста сестринської справи, чинники, які впливають на її формування, висвітлено вітчизняний та зарубіжний досвід і стан реалізації проблеми в практиці медичних коледжів.

Милосердя майбутніх медичних сестер тлумачимо як складне структурне утворення, ядром якого є позитивні установки, мотиви й освоєні цінності професії. До його складу входять також професійно важливі риси характеру, здібності, сукупність професійних знань, умінь, навичок, певний досвід застосування їх на практиці. Ця інтегральна якість є єдністю особистісних і функціональних компонентів та умовою успішної професійної діяльності. Гуманістичні якості майбутньої медичної сестри розглядаємо як її особистісні, а здатність до реалізації конструктивної, організаційної, комунікативної та гностичної функцій професійної діяльності – як функціональні компоненти.

Здійснений аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що милосердя є інтегральною багаторівневою особистісно і професійно значущою якістю компетентної медичної сестри, яка зумовлює дбайливе ставлення до пацієнта та дієву допомогу на духовно-емоційному та конкретно-практичному рівнях. Вона є складником загальнокультурної і професійної компетентності, духовно-моральним орієнтиром виховання студентів медичного коледжу. Милосердя інтегрує в собі такі професійно значущі якості медичної сестри, як доброта (базова якість), безкорисливість, співпереживання, співчуття, людяність, доброзичливість, альтруїзм, відповідальність, предметна та комунікативна компетентності.

Визначено компоненти милосердя як професійно значущої якості медичної сестри: когнітивно-ціннісний, емоційно-ціннісний, поведінково-рефлексійний. Кожен з них відіграє особливу роль у формуванні милосердя, взаємодіє з іншими і водночас характеризується певною самостійністю як за змістом, так і за способами виявлення.

Вивчення стану проблеми на різних рівнях конструювання змісту професійної освіти медичних сестер дало змогу виявити чинники, що впливають на формування їх милосердя (екзогенні, ендогенні). До перших належать: держава, сім'я, засоби масової інформації, реалії соціального довкілля та суб'єкти, відповідальні за формування милосердя в процесі фахової підготовки (викладачі, куратори, адміністрація навчального закладу, працівники медичних установ). До других – етичні архетипи як універсальні моделі несвідомої психічної активності, які спонтанно визначають мислення людини та її поведінку в соціумі та природі, особливості ментальності українського народу, віра та традиції.

Проведений діагностичний зріз дав змогу констатувати рівень знань випускників медичних коледжів про милосердя, його складові якості, способи прояву милосердя і особистісне ставлення до нього студентів. З цією метою використані методи: анкетування (отримання даних зі слів обстежуваних, визначення їх ставлення до милосердя через розгорнуті відповіді; складання понятійного словника (визначення рівня знань про милосердя); есе (виявлення уявлень про милосердя, його прояви, мотивацію); спостереження (констатація рівня прояву навичок милосердя у спілкуванні та діяльності); бесіда (вивчення поведінки майбутніх медичних сестер в навчальному закладі та медичних установах).

Виявлено, що студенти мають певний життєвий досвід для аналізу сутності милосердя, однак ця якість не асоціюється в них з майбутньою професійною діяльністю. Найважливішими причинами недостатньої сформованості милосердя як інтегральної професійно значущої якості у студентів медичного коледжу є: традиційна зорієнтованість вищої освіти медичних сестер лише на фахову підготовку, в результаті значущість морального становлення випускників зменшується; антропоцентрична спрямованість змісту дисциплін циклу природничо-наукової підготовки; вплив на розвиток самосвідомості студентів здебільшого зовнішніх чинників, серед яких домінує авторитарний стиль спілкування і недооцінюється активність особистості у власному становленні; відсутність в освітньому середовищі належних умов для осмислення студентами милосердя як професійно значущої якості. Основні напрями вдосконалення формування милосердя у майбутніх молодших медичних працівників: переорієнтація змісту навчального матеріалу дисциплін циклів природничо-наукової, професійної та практичної підготовки щодо тлумачення проблем життя з позиції антропоцентризму на біоцентризм; реалізація інноваційних технологій навчання.

У другому розділі **«Обґрунтування педагогічних умов формування милосердя у молодших спеціалістів сестринської справи»** здійснено теоретичне обґрунтування педагогічних умов та розроблено модель формування милосердя у молодших спеціалістів сестринської справи в процесі фахової підготовки. Розкрито логіку й методика організації формувального експерименту, подано його результати.

На основі теоретичного аналізу проблеми та потреб практики визначено педагогічні умови формування милосердя як професійно значущої якості медичної сестри: формування ціннісно-шанобливого ставлення до суб'єктів професійного впливу засобами біоетичного виховання; застосування технології контекстного навчання для реалізації біоетичної спрямованості фахової підготовки медичних сестер; осмислення суб'єктами освітньої діяльності необхідності взаємодії «від серця до серця» на всіх рівнях субсистем професійної освіти.

Для забезпечення першої умови визначено критерії відбору знань з біоетики: відповідність змісту інформації сучасному стану знань з біоетики; реалізації регуляторної функції під час здійснення етичної рефлексії знань; стимулювання морального переживання; відповідність змісту знань з біоетики вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівців; емоційна та образна насиченість навчального матеріалу. Виокремлено три блоки знань з біоетики для майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи: відповідальність людини перед живими істотами; теоретико-методологічні основи біоетики; сучасні проблеми біомедичної етики. Перший блок необхідний для сприйняття суб'єктності живої природи, формування ціннісно-шанобливого ставлення до усіх проявів життя, другий – для усвідомлення необхідності використання принципів біоетики у професійній діяльності, третій – для свідомого вибору моделі поведінки в конкретних ситуаціях. В основу поділу інформації покладено принципи: єдності, обмеження, зв'язку нового зі старим і старого з новим, координації (А. Степанюк).

Вивчення майбутніми медичними сестрами біоетики дає змогу сформувати переконання у необхідності дотримуватись законів природи у професійній діяльності. Особливо це стосується етичної рефлексії проблем розмноження (абортів, сурогатного материнства, клонування), життя та смерті (евтаназії). Втручаючись у регуляцію чисельності населення, збереження певних генофондів, людина перебирає на себе функції системи вищого порядку (виду). Це суперечить законам системології та різнорівневої організації життя.

Провідна ідея другої педагогічної умови (застосування технології контекстного навчання для реалізації біоетичної спрямованості фахової підготовки медичних сестер) – забезпечити майбутнім фахівцям сестринської справи поступовий перехід від навчальної до професійної діяльності на засадах біоетики. Контекстне навчання майбутніх медичних сестер тлумачимо як освітню технологію, в якій моделюється предметний та соціальний зміст майбутньої професійної діяльності, результативно-цільовим компонентом якої є формування професійної компетентності майбутнього фахівця (А. Вербицький).

Засвоєння змісту контекстного навчання здійснюється у процесі власної внутрішньомотивованої активності студента, спрямованої на оволодіння цілісною професійною діяльністю.

Третя умова (осмислення суб'єктами освітньої діяльності необхідності взаємодії «від серця до серця» на всіх рівнях субсистем професійної освіти) передбачає спілкування мовою Серця. Основи цього методу розроблені Г. Сковородою, П. Юркевичем, В. Сухомлинським. Подальшого розвитку вони набули в дослідженнях Ш. Амонашвілі та його послідовників. Мова серця – це метод душевного спілкування між людьми, який доцільно використовувати на етапі порозуміння в різних ситуаціях особистого та професійного життя (А. Крата). Ним пізнаємо сутність іншої людини, виказуємо правдиву відкритість. Це мова співчуття, милосердя, яка дає змогу зрозуміти іншого, порозумітися. Основним засобом виховання Серця є навчання через «високі образи». Спілкування, яке пройшло через почуття і переживання, активізує пізнавальну діяльність студента.

Обґрунтовані педагогічні умови є системотвірним чинником прогностичної моделі формування милосердя у майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в процесі біоетично спрямованої фахової підготовки (рис.1), яка є інструментальним механізмом їх забезпечення.

Формування милосердя у майбутніх медичних сестер розглядаємо як складник освітньої системи, що ґрунтується на поліпарадигмальному підході, який передбачає реалізацію концептуальних положень особистісно орієнтованої, компетентнісної, діяльнісної, суб'єктної, рефлексійної, практико зорієнтованої педагогічних парадигм. Це дає можливість організувати навчальний процес з урахуванням сучасних вимог та особливостей майбутньої професійної діяльності медичної сестри через актуалізацію мотиваційних, смислових, рефлексивних, суб'єктних «вимірів» професійної освіти.

Для перевірки ефективності визначених педагогічних умов проведено формувальний експеримент упродовж чотирьох років (з I-го по 4-й курси), який передбачав 3 етапи: пропедевтичний (1 курс), основний (2-4 курси), завершальний (навчальна, виробнича, переддипломна практики).

Метою першого етапу було формування ціннісно-шанобливого ставлення до об'єктів живої природи (тварин), переведення їх у ранг суб'єктів. Передбачалось стимулювання пізнавального інтересу та актуалізація вітагенного досвіду студентів. Ключовий елемент цього етапу – вивчення спецкурсу «Основи біоетики». Крім цього, інформацію біоетичного змісту було презентовано у дисципліні «Біологія». Використовувались методи та прийомів біоетичного виховання майбутніх медичних сестер: ідентифікація, емпатія, рефлексія, асоціація, аналогія, художня репрезентація, турбота, наслідування, вибір альтернативних рішень, проекти, ігри, інсценування. Основні форми роботи: демонстрації навчальних відеоматеріалів, презентацій; виставки стінних газет, малюнків, фотографій; організація акцій; спілкування з творами.

На другому етапі ставилась мета на основі предметних (дисципліни «Основи психології та міжособистісного спілкування», «Основи екології та профілактичної медицини», «Медична біологія», «Ріст і розвиток людини», «Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї», «Історія медицини та медсестринства», «Громадське здоров'я та громадське медсестринство», «Медсестринська етика та деонтологія») та гуманітарних знань (здобутих у процесі позааудиторної виховної діяльності) сформувати ціннісне ставлення до милосердної моделі поведінки молодшої медичної сестри. Забезпечувалось розширення знань з біоетики, накопичення позитивних емоційних реакцій і проявів, обґрунтування особистої моральної позиції, конкретизація уявлень, почуттів і поведінки у ситуаціях морального вибору, рефлексія власної діяльності, розвиток ціннісного ставлення до живих істот, удосконалення моральних якостей.

Провідні форми навчальної діяльності на цьому етапі: *академічна* (лекції контекстного типу: проблемна лекція, лекція удвох, лекція-візуалізація, лекція із запланованими помилками, лекція-прес-конференція, рефлексійно зорієнтована лекція, лекція з паузами; семінари, практичні заняття) та *квазіпрофесійна* (імітаційне моделювання, ділові ігри, тренінг, круглі столи, диспути, зустрічі із фахівцями, години спілкування, акції, заняття-роздуми, аналіз педагогічних ситуацій та розв'язування педагогічних задач).

Третій етап передбачав відпрацювання вмінь інтеркультурної взаємодії, толерантності, милосердного ставлення до пацієнта на навчальній, виробничій та переддипломній практиках. Значна увага зверталась на формування навичок рефлексійного аналізу. Протягом усіх етапів студенти залучалися до волонтерської та благодійної діяльності.

Специфіка експериментальної методики полягала у: проведенні аналогій між фундаментальними знаннями та категоріями моралі, наданні знанням особистісного сенсу; залученні студентів до етичної рефлексії знань та професійної діяльності (власної, колег-студентів, медичних працівників та історичних взірців милосердної поведінки); використанні вітагенного досвіду в процесі вирішення ситуаційних завдань на моральний вибір; створенні освітнього середовища, яке стимулює етичну рефлексію діяльності з формування милосердя (особистий приклад викладачів, організація паритерної суб'єкт–суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, проведення тренінгу, мета якого пізнання себе, зміна мотивації, корективи ціннісних орієнтацій та установок). Як головний механізм досягнення цілей навчання та виховання використовувалось педагогічне спілкування.

Адаптація методики формування біоетичних знань В. Бак до умов навчально-виховного процесу медичного коледжу забезпечила можливість встановлення аналогії між природничими знаннями та етичними категоріями, здійснення етичної рефлексії професійних знань і діяльності. Наприклад, між біологічними поняттями: гомеостаз, збереження та моральними категоріями любов, добро; обмін речовин, енергії та інформації, сутності життя – гармонійна єдність дуальних

категорій (життя-смерть, розвиток-старіння); взаємодії клітин організму – кооперація та альтруїзм тощо. Закономірності природи, які вивчають методом аналогії з моральними категоріями, стають більш доступними та зрозумілими студентам, оскільки усвідомлюються не як абстрактні поняття, а основа особистого життя.

Формувальний експеримент, у якому взяли участь 104 майбутні фахівці передбачав два діагностичні зрізи. Перший – для визначення стану сформованості милосердя у студентів до проведення експериментального навчання, другий – після його впровадження.

На основі результатів діагностики ціннісних орієнтації особистості (тест М. Рокича) констатовано зміни, що відбулися з учасниками дослідно-експериментальної роботи за ціннісно-змістовим критерієм. Виявлено істотне зростання значень за показниками: доброта, відповідальність, емоційна чуйність, терпимість, турбота про людей, співчуття, співпереживання, альтруїзм. Результати дослідження соціально-психологічних установок (методика О. Потьомкіної) свідчать про домінування альтруїстичної спрямованості майбутніх медичних сестер (контрольна група 40,4 %, експериментальна – 71,2 %).

Ефективність формування милосердя за емоційно-почуттєвим критерієм досліджували за допомогою методик діагностики емпатійного потенціалу особистості (І. Юсупов), емпатії та толерантності (В. Бойко). Результати першого зрізу засвідчили низький рівень сформованості емоційно-мотиваційного компонента у контрольній та експериментальній групах (відповідно 65,4 % та 67,3 %). При повторній діагностиці кількість студентів з високим та середнім рівнями виявилась значно більшою в експериментальній групі (ріст на 19,3 % та 38,4 %).

Поведінково-рефлексійний компонент визначався за результатами самооцінки та її адекватності, оцінки переддипломної практики, діагностики перешкод у встановленні емоційних контактів (В. Бойко) та експертної оцінки. Експертна комісія констатувала високий рівень виконання професійних дій майбутніми медичними сестрами (61,5 %) у експериментальній та переважно середній (57,7 %) у контрольній групах.

На основі сформованості компонентів милосердя з числовим відображенням їх рівнів у балах (низький – 1; достатній – 2; середній – 3; високий – 4) для кожного респондента встановлювався рівень сформованості милосердя як інтегральної якості (СМ). Його обчислювали за формулою:

$$СМ = \text{бал}_{\text{когнітивно-ціннісний}} + \text{бал}_{\text{емоційно-мотиваційний}} + \text{бал}_{\text{поведінково-рефлексійний}} \quad (1)$$

За шкалою рівнів (12-10 балів – ціннісний, 9-7 балів – відповідальний, 6-3 бали – емоційний) визначено сформованість милосердя як інтегральної професійно значущої якості. Узагальнені результати подані в таблиці 1.

Динаміка рівнів сформованості милосердя як інтегральної професійно значущої якості майбутніх молодших медичних сестер (у %)

Рівні	I діагностичний зріз		II діагностичний зріз	
	Група студентів		Група студентів	
	Контр. (52 особи)	Експер. (52 особи)	Контр. (52 особи)	Експер. (52 особи)
Емоційний	26.92	30.77	25,00	5.77
Відповідальний	53.85	50.00	57.69	63.46
Ціннісний	19.23	19.23	17.31	30.77

На підставі їх аналізу констатуємо, що у майбутніх молодших медичних сестер контрольної групи спостерігалися незначні зміни, зумовлені впливом традиційної методики навчання та загальним розвитком особистості. Перевірка достовірності результатів за F-критерієм показала, що в цій групі показник $F_{emp}=1.09$ виходить за межі достовірності. Істотні статистично достовірні відмінності у числових показниках спостерігалися в експериментальній групі ($F_{emp}=1,61$). Це свідчить про ефективність виявлених педагогічних умов формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи і підтверджує гіпотезу дослідження.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення проблеми формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, що дає підстави для формулювання висновків.

1. З'ясовано, що професійно значущі якості майбутньої медичної сестри є сукупністю властивостей особистості, що формуються під впливом навчально-виховного процесу й утворюють потенційно важливі та актуальні прояви для професійної діяльності.

Встановлено, що милосердя – це інтегральна багаторівнева особистісно і професійно значуща якість компетентної медичної сестри, яка проявляється на духовно-емоційному і конкретно-практичному рівнях. Вона є компонентом загальнокультурної та професійної компетентності фахівця, духовно-моральним орієнтиром соціального виховання студентів медичного коледжу. В милосерді інтегровані професійно значущі якості медичної сестри: доброта (базова якість), безкорисливість, співпереживання, співчуття, людяність, доброзичливість, альтруїзм, відповідальність, предметна та комунікативна компетентності. Його структуру становлять когнітивно-ціннісний, емоційно-мотиваційний, поведінково-рефлексійний компоненти. На їх формування впливають зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) чинники.

Специфіка формування милосердя у студентів медичного коледжу зумовлена соціо професійними орієнтирами життєдіяльності колективу (сприйняття медиками своєї

діяльності як духовно-морального служіння, життєвого призначення робити добро, допомагати нужденним), потребою і вимогою оцінювати події та явища у фаховій діяльності з позицій біоетичного їх сприйняття, особливостями суб'єкт-суб'єктної професійної взаємодії медичної сестри, спрямованої на полегшення фізичних та психічних страждань пацієнтів.

2. Виявлено та обгрунтовано педагогічні умови формування милосердя у майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи: формування ціннісно-шанобливого ставлення до суб'єктів професійного впливу засобами біоетичного виховання; застосування технології контекстного навчання для реалізації біоетичної спрямованості фахової підготовки медичних сестер; осмислення суб'єктами освітньої діяльності необхідності взаємодії «від серця до серця» на всіх рівнях субсистем професійної освіти. Вони взаємопов'язані і взаємодоповнюють одна одну. Перша є базовою, оскільки забезпечує внутрішню мотивацію до милосердної діяльності як вимоги системи вищого рівня організації життя, реалізацію концептуальної ідеї дослідження: виховання особистості на засадах біоетики сприяє формуванню милосердного ставлення до пацієнта, його прояву як духовної якості особистості в професійній діяльності. Її імплементація у навчально-виховний процес медичного коледжу дає змогу сформуванню у майбутніх медичних сестер переконання у необхідності жити за законами природних та соціальних систем вищого порядку, враховувати їх у професійній діяльності.

3. Розроблено прогностичну модель формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості майбутньої медичної сестри в процесі фахової підготовки, системотвірним чинником якої є обгрунтовані педагогічні умови. Вона є відкритою синергетичною системою, що охоплює цільовий, ціннісно-змістовий, діяльнісно-комунікативний та діагностично-рефлексійний блоки; етапи (пропедевтично-ціннісний, когнітивно-аксіологічний, емпірико-процесуальний, комунікативно-рефлексійний, креативно-діяльнісний), критерії та показники сформованості милосердя у студентів медичного коледжу: ціннісно-змістовий (знання про способи милосердної поведінки, усвідомлення суспільної значимості надання медичної допомоги, інтеріоризація гуманістично орієнтованої системи цінностей); емоційно-почуттєвий (розвиток емпатії, суб'єктивна значущість переживань позитивних емоцій при здійсненні діяльності, наявність моральних почуттів, альтруїзму); конкретно-практичний (реалізація професійних ролей, виконання яких зумовлено проявом милосердя, регуляція діяльності й поведінки майбутніх фахівців гуманістично орієнтованою системою цінностей, готовність до надання реальної допомоги).

4. Обгрунтовано принципи конструювання інформації біоетичного спрямування для медичних сестер освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» (науковості, системності, послідовності, доступності, гуманізації та гуманітаризації освіти, виховного навчання, зв'язку навчання з життям) та критерії її відбору (відповідність змісту інформації

сучасному стану знань з біоетики; виконання регуляторної функції при здійсненні етичної рефлексії знань; стимулювання морального переживання, що пов'язане з внутрішнім прийняттям морально цінної ідеї та вчинку; відповідність змісту знань з біоетики вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики молодшого спеціаліста сестринської справи; виконання функції засобів залучення студентів до рефлексійної діяльності; комплексного забезпечення функцій біоетичних знань, які вони виконують у навчально-виховному процесі; відповідність віковим особливостям студентів медичного коледжу; емоційна та образна насиченість навчального матеріалу).

5. Розроблено програму дисципліни «Основи біоетики», зміст якої вміщує три блоки знань: відповідальність людини перед живими істотами; теоретико-методологічні основи біоетики; сучасні проблеми біомедичної етики. В основу їх структурування покладені принципи: єдності (розподіл матеріалу на частини); обмеження (кожна частина повинна бути відносно закінченим цілим (змістовно і логічно); зв'язку нового зі старим і старого з новим; координації (встановлення зв'язків між фрагментом інформації та загальною метою засвоєння знань з біоетики).

6. У результаті проведення експериментальної перевірки педагогічних умов формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості медичної сестри виявлено позитивну динаміку сформованості милосердного ставлення майбутніх медичних сестер до пацієнта, істотне зростання значень за показниками: доброта, відповідальність, емоційна чуйність, терпимість, турбота про людей, співчуття, співпереживання, альтруїзм. У експериментальній групі кількість студентів, які характеризуються інтуїтивним (низьким) рівнем сформованості досліджуваної професійно значущої якості значно зменшилась з 30,77 % до 5,77 %, зросла кількість майбутніх молодших сестер з відповідальним (середнім) та ціннісним (високим) рівнями відповідно з 50,00 % до 63,46 % та з 19,23 % до 30,77 %.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробці ефективних прийомів інтеграції навчальної та виховної діяльності зі студентами для формування професійно значущих якостей медичних сестер, вивчення історичного національного і міжнародного досвіду вирішення проблеми підготовки молодших спеціалістів сестринської справи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Висвітлення тенденції інтеграції природничих наук та етики у змісті біологічної освіти старшокласників: монографія / В. Ф. Бак, М. І. Данюк, А. В. Степанюк. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – 216 с.

2. Данюк М. І. Біоетичне виховання як складова професійної підготовки майбутніх молодших медичних працівників / М. Данюк // Науковий вісник УжНУ: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2013. – Вип. 26. – С. 60–63.

3. Данюк М. Організація навчально-виховного процесу підготовки медичних сестер на засадах гуманної педагогіки / М. Данюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць / за ред. І. А. Зязюна. – Київ–Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 195–200.

4. Данюк М. І. Історія становлення проблеми єдності навчання та морального виховання / М. І. Данюк, В. Ф. Бак // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2014. – С. 18–23.

5. Данюк М. Педагогические условия воспитания милосердного отношения медицинской сестры к пациенту / М. Данюк, А. Степанюк // Педагогика, психология и образование: от теории к практике. Вып. II. – Ростов-на-Дону, 2014. – С. 25–27.

6. Данюк М. І. Виховання милосердя як професійно значущої якості майбутньої медичної сестри / М. І. Данюк // Педагогічний альманах: зб. наукових праць / редкол. В.В.Кузьменко та інші. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Вип. 27. – С. 146–151.

7. Данюк М. І. Педагогічна система виховання милосердного ставлення майбутніх медичних сестер до пацієнта / М. І. Данюк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 8 (52). – С. 104–112.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Данюк М. І. Наукові основи біоетичного виховання майбутніх молодших медичних працівників / М. І. Данюк // Формування нового світогляду як основа стратегії сталого розвитку: матеріали I Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (Львів, 14-16 березня 2013 р.). – Львів: Вид-во РРВ НЛТУ України, 2013. – С. 86–88.

9. Данюк М. И. Особенности изучения биологии как общеобразовательного предмета в медицинских колледжах / М. И. Данюк // Проблемы биологии и биологического образования в педагогических вузах: материалы VIII Всероссийской научно-практической конференции с международным участием (Новосибирск, 29 – 30 марта 2013 г.). – Новосибирск, ФГБОУ ВПО «НГПУ», 2013. – С. 123–125.

10. Степанюк А. В. Особливості вивчення курсу «Біоетика» в процесі підготовки майбутніх молодших медичних працівників / А. В. Степанюк, М. І. Данюк // V Національний конгрес з біоетики з міжнародною участю (Київ, 23 – 25 вересня 2013 р.) – Київ, 2013. – С. 165.

11. Данюк М. Формування гуманного ставлення майбутніх медичних сестер до неповнолітніх пацієнтів: соціально-правовий контекст / М. Данюк // Дитинство без насилля:

суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: зб. наук. праць; за заг. ред. О. Кікінеджи. (Тернопіль, 23-30 квітня 2014 р.) – Тернопіль : Стереарт, 2014. – С. 163–165.

12. Данюк М. І. Використання методу особистого прикладу у вихованні гуманного ставлення майбутніх медичних сестер до пацієнта / М. І. Данюк // Сучасні досягнення екології та їх імплементація у природничу освіту: матеріали науково-методичного семінару (Тернопіль, 24 квітня 2014 р.) – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С. 59–60.

13. Данюк М. Формування умінь біоетичного сприйняття довкілля у професійній діяльності майбутніх медичних сестер / М. Данюк // Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, 18 – 19 вересня 2014 р.) / за ред. В. В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – С. 47–51.

14. Данюк М. І. Підготовка майбутніх медичних сестер до реалізації принципу гуманізму в професійній діяльності / М. І. Данюк // Г. Костюк – видатний психолог сучасності: ідеї, пошуки, перспективи : матеріали обласних педагогічних читань (Херсон, 27 листопада 2014 р.) / за ред. В. Кузьменка та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – С. 45–48.

15. Данюк М. І. Милосердне ставлення до пацієнта як результат біоетичного виховання студентів медичного коледжу / М. І. Данюк // Виклики інформаційного суспільства: від біоетики до ноетики. Матеріали VII Міжнародного симпозіума з біоетики, присвяченого пам'яті д. філос. н., проф. В. Л. Кулініченка (Київ, 22 – 23 жовтня 2015 р.) – Київ : Графіка і Дизайн, 2015. – С. 25–26.

16. Данюк М. І. Реалізація принципу гуманізму в професійній діяльності медичних сестер у контексті освіти сталого розвитку / М. І. Данюк // Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та хіміко-біологічного факультету (Тернопіль, 16 – 18 квітня 2015 р.) – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – С. 144–145.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дослідження

17. Данюк М. І. Біоетичне виховання майбутніх молодших медичних працівників / М. І. Данюк // Всеукраїнський медичний журнал молодих учених «Хист». Вип. 15. – Чернівці: Буковинський державний медичний університет, 2013. – С. 109.

18. Данюк М. І. Основи біоетики: навчальна програма для молодших спеціалістів сестринської справи / М. І. Данюк. – Тернопіль : Вид-во «Вектор», 2014 р. – 48 с.

АНОТАЦІЇ

Данюк М. І. Формування професійнозначущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2016.

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості молодших медичних сестер, що полягає в біоетичній спрямованості професійної освіти. Запропоновано авторське визначення структури милосердя як інтегральної професійно значущої якості, яка базується на доброті (любві).

Обґрунтовані педагогічні умови формування милосердя у майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, які взаємопов'язані та взаємообумовлені цільовими, змістовими і процесуальними характеристиками навчально-виховного процесу. Як основний механізм впливу на розвиток милосердя обрано авторську модель формування милосердя як інтегральної професійно значущої якості медичної сестри, яка забезпечує реалізацію виявлених педагогічних умов, й охоплює результативно-цільовий, ціннісно-змістовий, діяльнісно-комунікативний та діагностично-рефлексійний блоки.

Ключові слова: підготовка молодших спеціалістів сестринської справи, біоетика, професійно значущі якості, милосердя, педагогічні умови, модель.

Данюк М. И. Формирование профессионально значимых качеств будущих младших специалистов сестринского дела в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2016.

В диссертации представлено теоретическое обобщение и новое решение проблемы формирования милосердия как профессионально значимого качества младших медицинских сестер, заключающееся в биоэтической направленности профессионального образования. Предложено авторское определение структуры милосердия как интегрального профессионально значимого качества, основанного на доброте (любви).

Обоснованы педагогические условия формирования милосердия у будущих младших специалистов сестринского дела, которые взаимосвязаны и взаимообусловлены целевыми, содержательными и процессуальными характеристиками учебно-воспитательного процесса. Как основной механизм воздействия на развитие милосердия избрано авторскую модель формирования милосердия как интегрального профессионально значимого качества медицинской сестры, которая обеспечивает реализацию выявленных педагогических условий, и включает

результативно-целевой, ценностно-смысловой, деятельностно-коммуникативный и диагностико-рефлексивный блоки.

Ключевые слова: подготовка младших медицинских сестер, биоэтика, профессионально значимые качества, милосердие, педагогические условия, модель.

Daniuk M. I. Formation of professionally meaningful qualities of future junior specialists of nursing specialty in the course of professional training. – Manuscript.

Dissertation for a Candidate Degree in Pedagogy, speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2016.

The thesis deals with theoretic generalization and new solution of the problem of mercy formation as professionally meaningful quality of junior nurses that lies in bioethical orientation of the educational process. The author's definition of mercy as an integral quality has been offered. It is based on kindness (love), and includes: compassion, empathy, generosity, goodwill, humanity, altruism, responsibility, substantive and communicative competence. Mercy structure includes components (cognitive, emotional and volitional, behavioral, reflexive) and manifestation of the attitude to the patient and wildlife. Peculiarities of a nurse's merciful attitude to a patient are determined by a subject-subject interaction between the patient and the nurse, which means helping the patient.

Specificity of mercy formation for medical college students lies in socio-professional markers of their staff life functions: physicians perception of their activities as moral and religious ministry, life purpose to do good, to help those who are in need; necessity and requirement to assess events and phenomena in professional activities from the standpoint of their bioethical perception and human values.

The factors which influence the formation of this quality are exogenous and endogenous. The first include: state, family, media, realities of social environment and the subjects who are responsible for mercy formation in the course of professional training (teachers of different subjects, tutors, administration of educational institutions, employees of medical institutions). The other factors include ethical archetypes as universal models of unconscious mental activity that spontaneously define human thinking and behaviour in the society and nature, the specifics of Ukrainian mentality, faith and traditions. Based on the theoretical analysis of the problem, there have been modeled the following stages of mercy formation as a professionally significant quality (propaedeutical and evaluative, cognitive and axiological, empiric and procedural, communicative and reflexive, creative and activity).

Based on the theoretical analysis of the problem, there have been modeled the following stages of mercy formation as a professionally significant quality (propaedeutical and evaluative, cognitive and axiological, empiric and procedural, communicative and reflexive, creative and activity).

Pedagogical conditions of mercy formation as an integral professionally significant quality of junior nurses training have been discovered and justified (formation of deferential attitude to the subjects of professional influence by means of bioethical education; the use of contextual learning technology to implement bioethical orientation in the course of nurses professional training; understanding of the method “from heart to heart” by the subjects of educational activities on all levels of educational interaction). They are interdependent and interconnected by targeted, semantic and procedural characteristics of the educational process. As the main mechanism of the influence on mercy formation has been chosen author's model of mercy formation as an integral professionally significant quality of a nurse, which ensures the implementation of identified pedagogical conditions and includes effectively-targeted, value-semantic, activity-communicative and diagnosis-reflexive blocks.

The criteria of mercy formation of medical college students have been defined. They are: cognitive-value (knowledge about the ways of merciful behaviour, degree of awareness of the importance of granting medical care to a patient, the level of interiorization of humanistic oriented value system); emotional and sensual (level of empathy development, the degree of subjective importance of experiencing positive emotions in the process of working, moral feelings, altruism, compassion); concrete and practical (the level of realization of social and professional roles, the implementation of which are caused by the manifestation of mercy, the level of regulation of student's activities and behaviour by humanistic oriented values system, the readiness to provide real help to patients).

Selection criteria and principles for information constructing of bioethical orientation for nurses of an educating and qualifying level “junior specialist” have been made more concrete. Elective Course “Fundamentals of Bioethics” and its educational and instructional materials (curriculum, content, presentations, complex of cognitive tasks, methodical guidelines of various forms of organization of students learning and educational activity) have been created.

Key words: junior nurses training, professionally meaningful qualities, bioethic, mercy, pedagogical conditions, model.

Підписано до друку 05.05.2016 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 05/16/1-2

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.